

Om »onde cirkler« hos forvarede.

Af ass. overlæge FINN TOFTE, forvaringsanstalten i Horsens.

Eftersom neurotiske træk, en situationsneurotisk tilstand, eller — hyppigst — en manifest neurose, mere eller mindre direkte, synes at danne baggrunden for kriminalitet i almindelighed og for svær og „farlig“ kriminalitet i særdeleshed, vil en orientering i neurosers opståelsesmåde og udvikling, ikke mindst hvad etablering af „onde cirkler“ angår, være af interesse for alle der har med kriminelle at gøre.

De neurotiske mekanismer danner det gennemgående grundtema hos den enkelte, samt den psykiske jordbund, hvori andre, af sjælelige indtryk udløste (psykogene) mekanismer af kriminologisk betydning, har deres rod og styrke.

Medens det tvangsmæssige, det hæmmede, det umodne og navnlig angsten, med dennes forsvarsforanstaltninger, mere eller mindre er egentlige neurotiske træk, vil man kunne betragte fænomener som vanedannelse, reflekshandlinger, selvhenførelsestendenser som beskrevet af *Kretschmer*, psykogent betingede bevidsthedsændringer som beskrevet af *Wimmer* og kvantitativt og kvalitativt abnorme affektreaktioner, grundet på særlig sårbarhed på et bestemt punkt (katathyme), et psykisk begreb, oprindeligt fremsat af *Maier*, senere bl. a. beskrevet af *Strømgren*, for at nævne nogle af de vigtigste, som sekundære i forhold til den neurotiske personlighedsstruktur i snævrere forstand. De emotionelle forandringer, der hos forvarede mest drejer sig om reaktive, dybe dysforier, som omtalt af *Tofte* og de lettere ændringer af stemningen, som beskrevet af *Kraepelin* (cit. af *Campbell*), falder også udenfor denne artikels begrænsning.

*

Vil man ud af de neurotiske tilfældes mangfoldighed — varierende fra individ til individ — danne sig en forestilling om, hvad det er der sker, vil man med udbytte kunne anvende den af *Karen Horney* opstillede neuroseteori som en brugbar arbejds-hypotese og anskueliggørende „model“. *Horney* var elev af *Sigmund Freud*, men afveg efterhånden ret afgørende fra dennes drifts- og instinktprægede neuroseopfattelse og gav en langt mere dynamisk forklaring på neurosernes opståelsesmåde og videre udvikling. Denne anså hun for at være socialt bestemt, afhængig af hvorvidt et menneskes måde at leve på, var i overensstemmelse med de adfærdsnormer, der er almindeligt anerkendte i den tidsperiode og den kulturform, vedkommende lever i.

Nedenstående, meget kortfattede, skildring er i overvejende grad baseret på *Karen Horney's* teori, således som hun har beskrevet denne i sine bøger (*Horney*, 1949 a, 1949 b, 1950 a, 1950 b).

Skønt psykologiske problemer nødvendigvis er yderst indviklede, har hun i de nævnte bøger i et letfatteligt sprog og forståeligt uden særlige forudsætninger i psykiatrisk henseende, opstillet neurotiske adfærdstyper, hver for sig præget af bestemte, dominerende personlighedstræk, der alle skyldes neurotisk tvangsmæssighed.

*

Barndomssituationens betydning for neurosernes dannelse er velkendt. Det er efter *Horney's* mening næppe de enkelte oplevelser i denne alder, der er afgørende i den grad, man har tillagt dem dette, men barndomssituationen som helhed, forstået som mangel på den atmosfære af varme og kontakt, der giver barnet en følelse af indre sikkerhed og indre frihed til at have og udtrykke egne følelser og tanker.

Spørgsmålet om positiv medleven og varm medmenneskelig kontakt kunne synes at være vor kulturs achilleshæl, men er hos de neurotisk disponerede børn yderligere vanskeliggjort, fordi menneskene i barnets omgivelser, og her først og fremmest dets forældre, er så hæmmet og så formet af deres egne neurotiske træk, at de, grundet på den konstellation af indstillinger, hvormed barnet omgives, ikke formår at elske og tage vare på barnet på rette måde. Barnet er prisgivet sine omgivelser, der gennem barndom og opvækst øver sin fortsatte, afgørende indflydelse.

I dette samspil og modspil betjener ethvert barn sig af tre adfærdsmåder for at tilpasse sig, blive accepteret og opnå tryghed. Disse adfærdsmåder eller „bevægelser“ findes samtidigt hos *alle* børn og består af en bevægelse „hen imod andre“ (kontaktønsket), „på tværs af andre“ (ønsket om selvhævdelse) og „væk fra andre“ (ønsket om afsondring).

Dag efter dag, år efter år spiller miljøet, det være sig godt eller dårligt, på det instrument, som barnet er, og målet forude er den bedst mulige tilpasning til samfundsgrupperne, som bl. a. beskrevet af *Gradenwitz*, først til den mindste, men sikkert mest betydningsfulde, hjemmet, over de større, som skole, lære- og arbejdsplads, til den største gruppe, samfundet som helhed, præget af det bestemte kulturmønster, der er rådende. Bevidst som ubevidst benyttes disse tre „bevægelser“ eller indstillinger af alle for at tilpasse sig, og for det såkaldte *normale barn* vil de tre adfærdsmåder ikke være præget eller bestemt af større følelsesmæssig styrke, end at de kan udvikles side om side, indbyrdes komplementære på harmonisk vis, så de nødvendige hæmninger kan fungere, så man tænker mere eller mindre, før man handler, så følelser eller affekter ikke „render af med én“, men således at man i de fleste situationer behersker de fremkomne problemer og handler hensigtsmæssigt. Er én af indstillingerne relativt noget mere fremtrædende, behøver det kun at tages som tegn på en

særlig stærk udvikling i én retning og mindre i de andre to, men hindrer ikke, at erfaringer og oplevelser fortsat fortolkes og virker personlighedsformende.

Det er centralt og af afgørende betydning for et barns sunde udvikling, at dets behov for tryghed, dets såkaldte livsinteresser tilgodeses.

Et ikke-tilgodeset tryghedsbehov vil kunne forårsage en forsinket legemlig udvikling, som meddelt af *Bowlby* fra børnehjemsundersøgelser, men navnlig vil det psykisk kunne give anledning til det, *Horney* har kaldt „*fundamental angst*“, der er i stand til at udløse meget stærke, instinktive, følelsesmæssigt betingede kræfter.

Den næsten uafbrudte nærhed af en varm, beskyttende moder, eller til nød en god erstatning for en sådan, er af allerstørste betydning for, at barnet ikke skal føle sig forladt og prisgivet, blive angst. Senere kan der være mange årsager, der kan fremkalde eller forøge barnets angst og usikkerhed, såsom de voksnes direkte eller indirekte dominerende holdning, allerværst som brutalitet, deres ligegyldighed for barnets individuelle behov, for megen beundring eller slet ingen anerkendelse, mangel på ægte varme, for meget eller for lidt ansvar, mangel på retfærdighed overfor barnet, forskelsbehandling, løftebrud, fjendtlig atmosfære, barnets fornemmelse af at forældrenes kærlighed, godhed og gavmildhed ikke er ægte, men foregiven o. s. v.

Plaget af sådanne forstyrrende og ødelæggende forhold prøver barnet famlende at finde frem til en måde at klare sig på, til at komme til rette med den truende omverden, opnå så megen tryghed som muligt, og udvikler, trods sin svaghed og frygt, en ubevidst taktik, der bedst muligt sætter det i stand til at modstå de særlige kræfter, der gør sig gældende. Barnet „vælger“, fornemmende sig omgivet af potentiel fjendtlighed, den måde at være på, der hjælper bedst i den aktuelle situation og fortrænger bedst muligt sin egen fjendtlighed. Det tilegner sig et vist mønster for sin opførsel, et mønster, der, hvis utrygheden og den fjendtlige atmosfære består længe, måske hele opvæksten, vil blive mere og mere fasttømret og uflexibelt, blive til varige, dominerende personlighedstræk.

Den hertil nødvendige og overeksponerede indsats af psykisk aktivitet, resulterer i det præg af tvangsmæssighed, der er over alle neuroser, en tvangsmæssighed der forårsager, at barnets handlinger bliver ekstreme og rigide, uden resonans til barnets virkelige følelser eller den aktuelle hensigtsmæssighed af dets handlinger. Barnet reagerer ikke adækvat, fordi dets følelse af tryghed, der er alfa og omega for barnet, først og fremmest søges tilgodeset. Det må fortrænge sin fjendtlighed og vise sig „sød og artig“. Den første „onde cirkel“ er skabt, idet den fundamentale

angst aktiverer et tryghedsbehov, men den fjendtlighed, der må fortrænges, forøger angsten. Hele barnets måde at være på får præg af at være foregiven og uægte, men desuden „vælger“ barnet — afhængig af dets individuelle struktur og omgivelserne — fortrinsvis én af de nævnte indstillinger overfor omverdenen som den foretrukne, for også på denne måde at øge sin trygheds- og sikkerhedsfølelse.

„Vælger“ barnet tendensen: „*hen imod*“ andre, accepterer det sin egen hjælpeløshed, og til trods for sin følelse af fremmedhed og frygt, prøver det at vinde andres kærlighed og at støtte sig til dem. Er familien eller en anden gruppe opdelt i forskellige partier, knytter det sig til det stærkeste familiemedlem eller den stærkeste gruppe. Ved på denne måde at være føjelig opnår det selv en følelse af medlemskab og støtte og kommer til at føle sig mindre svag, mindre isoleret.

Når barnet går „*på tværs af*“ andre mennesker, accepterer det fjendtligheden om sig, betragter den som givet, hvorpå det, bevidst eller ubevidst, „vælger“ at tage kampen op. Det får umiddelbart mistillid til andres følelser og hensigter. Det gør oprør på enhver tænkelig måde, ønsker at være den stærkeste og vinde over andre, dels af hensyn til sin egen sikkerhed, dels for at øve gengæld.

Hvis barnet „*søger bort*“ fra andre er det mere passivt af natur, ønsker hverken at høre til eller at kæmpe, men trækker sig tilbage, lukker sig til, holder sig for sig selv. Det føler, at det ikke har ret meget tilfælles med andre, og at det ikke bliver forstået. Det søger en vis tryghed ved at skyde omverdenen og dermed dennes problemer væk, om ikke på anden måde, så ved at lyve sig væk fra realiteterne. Det bygger sin egen verden, ude i naturen, i sine lege, med sine dukker, sine bøger, interesser eller dagdrømme.

*

Jo større „fundamental angst“ barndomssituationen giver anledning til, jo større psykisk aktivitet sættes der ind på at opnå en vis tryghed ved de to nævnte, indbyrdes integrerende, adfærdsmåder, dels ved at foregive andet end der er tilfældet, dels ved at „vælge“, foretrække, overeksponere en enkelt af de tre indstillinger overfor andre.

Men bliver denne psykiske aktivitet for stor, kommer der en så tvangsbetonet styrke bag de omtalte emotionelt betingede indstillinger, at de, ifølge deres modsatrettede tendens, bliver indbyrdes uforenelige, og den situation, *Horney* har benævnt: „*den neurotiske grundkonflikt*“, er etableret. Således vil et meget stærkt ønske om kontakt være i modstrid med et udtalt selvhøvedelsesbehov og med et ligeså tvangsmæssigt afsondringsbehov o. s. v., hvorfor vedkommende ubevidst tvinges til at leve på en

enkelt af indstillingerne fortrinsvis. Grundet på indstillingernes uforenelighed, såsnart de er overeksponerede og tvangsmæssige, fortrænges de to andre til underbevidstheden og viser sig som mere sekundære træk i vedkommendes adfærd, men er dog i stand til i provokerende situationer at bryde frem med stor styrke.

Den neurotiske grundkonflikt er altså den kerne, hvorfra neurosen udvikler sig. Uanset at en enkelt indstilling i overvejende grad er den udadtil dominerende, er de alle tre, mere eller mindre, men væsentlig øgede og giver grundet på deres styrke og uforenelighed anledning til symptomer, såvel mere legemlige, „nervøse“, som psykiske. Til de første hører først og fremmest træthed — uden at arbejde er årsagen — hovedpine, rastløshed, søvnforstyrrelser, uro og smerter her og der, for at nævne de vigtigste. Psykisk bliver de spændte, usikre og inkonsekvente, mister overblikket, hindres i at skabe sig et sammenhængende vurderingssystem. Erfaring, fornuft og overvejelse „overskyldes“ igen og igen af følelsernes bølge. De er eller opfattes som mere eller mindre upålidelige, besværlige, „hysteriske“ eller „karakter-svage“, kommer stadig i konflikt med deres omgivelser og må anvende stor psykisk energi for at komme tilrette med deres eget splittede sind og, som omgivelserne siger, „tage sig sammen“.

Det er centralt for forståelsen af neurotikere at erindre sig den angst, der dybest set ligger bag deres handlinger, som på tvangsmæssig vis har til formål at tilgodese en jagen efter tryghed — eller illusionen om en sådan — idet ordet tryghed synonymt kan stå for psykisk balance og stabilitet, realisation af sit eget selv, kort sagt, den for en sund psykisk vækst nødvendige mentale tilstand. Hvergang, det være sig i skolen, på en arbejdsplads, i en retssal, i en forvaringsanstalt, et menneskes handlinger forekommer os uforståelige, bør det anses til at eftersøge de psykiske kræfter, der hos pågældende har bestemt den „objektivt“ uforståelige handling, og det vil, om man søger tilstrækkeligt, vise sig at være et spørgsmål om angst og tilsvarende tryghedsbehov.

Puberteten er et livsafsnit, hvor man så ofte at man næsten anser det for „normalt“, finder mere eller mindre udtalt neurotiske træk. De nævnte tendenser giver sig relativt impulsivt og hurtigt alternerende til kende som udtryk for usikkerhed og umodenhed, der kan give sig stærke udslag af selvhævdelse, fanden-i-voldskhed og „Weltschmerz“, som *Anna Freud* (1946, 1958) så levende har beskrevet tilstanden. Har vedkommende allerede fra barns ben af haft tilpasningsvanskeligheder, er måske blevet neurotisk, er de mere umodne end flertallet af jævnaldrende, forventes at være voksne skønt de endnu kun er børn, og risikoen for kriminalitet er for disse drenge særlig stor i puberteten, netop grundet på denne opvækstperiodes særlige psyke.

Uden særlige forudsætninger, fagligt, er det vanskeligt rigtigt at kunne sætte sig ind i, hvor tæt under overfladen og hvor stærkt angst gør sig gældende hos mange forvarede. Et enkelt eksempel som illustration heraf:

En 35-årig arbejdsmand, i forvaring for 4. gang, som vi kan kalde Petersen. Han var så labil, at han var ved at besvime og måtte hjælpes hen på briksen, da jeg tilkaldte ham, for at fortælle, at der var faldet kendelse om den længe ventede prøveudskrivning. Kort forinden måtte han lade sig indlægge på anstaltens sygeafdeling, fordi den ene af hans undulater pludseligt og lige for hans øjne var faldet død ned af sin pind (sådan en episode ler man let af, indtil man ser den i lyset af det faktum, at Petersen var så neurotisk og derfor så isoleret og hæmmet, at han ikke var i stand til at etablere et konfliktløst forhold til andre, men skaffede sig kompensation herfor i sine fantasier, når han så en film, læste en ugebladshistorie eller overfor sine kanariefugle, fordi han i sit tilknytningsforhold til disse og de andre oplevelser er uengageret). På bilturen til den nye arbejdsplads talte Petersen „som et vandfald“ og navnlig om to emner, den nye habit og frakke og så om „verdens bedste chance“, som han nu var på vej til. Sidstnævnte emne kom han tilbage til 22 gange. Det drejede sig om en omhyggeligt forberedt situation, hvor han skulle være altnulmand på en institution, en plads hans — meget opofrende — tilsynsværge havde skaffet ham og man havde gennemdrøftet hele hans situation flere gange med personaleledelsen. De sidste kilometer før stedet blev Petersen mere og mere tavs. Ved ankomsten blev vi budt på den ventende middagsmad. Petersen rystede sådan på hånden, at han havde svært ved at bruge skeen og kunne ikke synke, sad og spillede kinderne ud, indtil han, i et øjeblik vor vært forlod bordet, kunne få munden tømt ud.

Få timer efter ankomsten var han i en så stor psykisk spænding, at han, trods antabus og utallige profylaktiske formaninger og råd, stak ned i byen og tømte de første øller, fortsatte om aftenen, solgte den følgende dag sin frakke og en uge efter prøveløsladelsen kom den ventede meddelelse om, at Petersen var anholdt for underslæb, hvad en transistorradio angik.

De mennesker, hvis kriminalitet forskaffer dem en forvaringsdom, repræsenterer hvad måde at være på, i særlig, ofte markant, grad de tre nævnte adfærdsmåder.

Den trodsfaktor eller det trodsberedskab, der er så hyppigt forekommende i deres personlighedsstruktur, har forårsaget at problemerne med omverdenen er blevet særlig tilspidsede, måske tidligt, med anbringelse på børne- eller drengehjem som resultat, men lige så tit, alt afhængig af omstændighederne i det enkelte tilfælde, først omkring puberteten. I begge tilfælde vil de mange år på institutioner, hvadenten disse nu henhører under

børneforsorgen eller fængselsvæsenet, medføre at et i forvejen eksisterende psykisk/neurotisk særpræg, i vanskelige tilfælde yderligere bliver markeret og danner grobund for de i artiklens indledning antydede „secundære“ psykiske mekanismer af kriminogen betydning.

Uanset de individuelle variationer, viser hver gruppe for sig visse fællestræk, også hvad deres form for kriminalitet angår.

a. Neurotisk afsondringstendens.

I en forvaringsanstalt — som ude i livet — er det en relativt lille gruppe, der viser udpræget afsondringstendens, måske fordi løsningsforsøg af denne art slet ikke passer ind i en samfundskultur, der i den grad er præget af kappestrid, „efficiency“ og blikfang. Behandlingsmæssigt er de vanskelige, grundet på den følelsesmæssige afstandtagen fra andre. Kriminaliteten er for denne gruppes vedkommende relativ ringe, oftest, de første mange gange, knyttet til rømninger, vagabondering og spiritusnydelse, som en relativ passiv måde at komme til rette med angst og konflikter, og er meget tit direkte med det formål, at skaffe sig noget til livets opretholdelse, for senere i det kriminelle forløb, at være mere af dysforisk type, som en reaktion på et tiltagende pres af mindreværdsfølelse.

Den „onde cirkel“ aktiveres ved opdukkende problemer hvorved vedkommendes tryghedsbehov frustreres og der som konsekvens heraf indtræder en akut eller relativt akut forsænkning af stemningslejet — med oftest tydeligt præg af håbløshed og insufficiensfølelse — der atter giver forøgelse af afsondringstendensen, i langt de fleste tilfælde resulterende i alkoholmisbrug, hvorved der sker en vis bevidsthedsindsnævring, disse menneskers massive hæmninger løsnes og den ellers oftest helt fortrængte selvhævdelse giver anledning til kriminalitet, der medfører yderligere angst o. s. v.

*

De to andre grupper, det neurotiske kærlighedsbehov og det neurotiske selvhævdelsesbehov er begge neurotiske varianter af *aktive*, i vor kultur anerkendte og værdsatte adfærdsmåder til at opnå tryghedsfølelse. Men når tryghedsbehovet bliver neurotisk vil det for begge grupper vedkommende sige, at det bliver tyrannisk. Kontakt- og kærlighedsbehovet, magt, anseelse og rigdom bliver i aftagende grad mål i sig selv, men først og fremmest et middel til at føle sig tryk og derfor imperativt. For at skabe forudsætninger for dette, må neurotikeren, i et konkurrencepræget samfund, ligesom løfte sig op over andre ved hjælp af en indbildning af egen betydning, evner og udseende. Man

identificerer sig med sit eget idealbillede, får i tale og handling et præg af selvovervurdering stigende til mere eller mindre storhedsforestillinger, bliver tiltagende fremmed for sig selv, tiltagende usikker, sårbar og selvforagtende.

b. *Neurotisk kontaktbehov.*

Disse mennesker, der i deres „rene“ former ligefrem kan have præg af hjælpeløshed, har et stadigt og impulsivt ønske om en partner. Når kontaktevnen er svag kan den resultere i et homoseksuelt forhold, men almindeligvis gælder det en kvinde, der blot ved at gå i seng med dem, for en kort stund kan give dem kontakt og afspænding, men allerhelst en kvinde, der vil og kan acceptere dem blot som de er og således — ofte i afgørende grad — give dem tryghed. Behovet herfor er hos denne gruppe så stort, at ethvert middel tages i anvendelse. Ensomhed er for disse mennesker ligefrem en pine så stor, at ensomhedsfølelsens styrke kan give et godt indtryk af, hvor imperativt kontaktbehovet er. Mennesker af denne type påkalder medlidenhed hos kvinderne, overøser dem med gaver, er den spendable i godt lag, viser tjenersind, benytter trusler og jalousi i sin taktik og indlader sig på forhastet og kritikløst valg af ægtefælle. Valget heraf er bestemt af tryghedsbehovet fremfor den tilbudtes egenskaber, hvorfor sådanne forbindelser meget ofte giver anledning til ægteskabelige konflikter.

På tidligere stadier af den kriminelle løbebane er et excessivt kontaktbehov ofte anledning til mindre berigelseskriminalitet, for herved at skaffe sig midler til at give ud på damerne, glæde dem og købe gaver til dem. Vigtigere er det og betegnende for denne gruppes affektstyrke, at den overvejende del af „farlig“ kriminalitet falder indenfor denne gruppe, *enten* fordi der, takket være en god kontaktevne er etableret et for pågældende betydningsfuldt kontaktforhold som trues med afbrydelse eller udsættes for dette, *eller* fordi den forvarede er så kontakthæmmet, har så ringe evne til at etablere kontakt, at behovet herfor stadig frustreres, så der kumulativt sker en tiltagende psykisk opladning, der kan resultere i eksplosive reaktioner og — sjældnere — i lågetilstande.

Begge slags situationer, hvadenten det er dem med god kontaktevne, eller dem med en dårlig, vil enten kunne forløbe „dysforisk“ eller „kumulativt“. I første tilfælde giver angsten et stort kontaktbehov, der afvises henholdsvis efter og før etablering, hvilket giver forstemning der flygtes fra med alkoholmisbrug, og herved øges den fortrængte fjendtlighed og giver sig udslag i aggressive og tit farlige handlinger, der igen giver forøget angst o. s. v. I andet tilfælde sker der oftest over længere tid en oplad-

ning af frustreret kontaktbehov af en sådan styrke at hæmmingerne gennembrydes og impulsforløbet resulterer direkte i aggressiv handling o. s. v.

*

Endelig er der, idet man helt forbigår de forskellige kombinationstyper, hvad neurotisk adfærd angår:

c. Neurotisk selvhævdelsesbehov.

Denne gruppe, der talmæssigt er den største i en forvaringsanstalt, er i langt overvejende grad dømt for berigelseskriminalitet i alle dens former, medens forvarede med denne adfærdstype sjældent giver anledning til „farlig“ kriminalitet. Når det hænder er det mere en dysforisk reaktion eller som enkeltreaktion af mere desperat art, hvis vedkommende bliver overrasket eller lignende.

Forvarede af denne adfærdstype har et fællespræg af fjendtlighed i overvejende overført betydning, idet så mange betjener sig af en påfaldende stærk selvkontrol. Det stærkt kulturbestemte behov for magt, anseelse og rigdom kan blive tilgodeset på talrige måder, hvoraf her blot skal nævnes ønsket om at blive leder, anfører, være den der hersker, viser sin overlegenhed, tyranniserer eller er rethaverisk.

Såfremt de før omtalte storhedsforestillinger udvikles særligt, kommer der noget mere eller mindre ekspansivt over billedet og pågældendes tryghedsbehov knyttes tvangsmæssigt til for enhver pris at få opfyldt krav, der svarer til idealbilledet, oftest som former af social ambition, (tøj, bil, uniform, titler o. s. v.) altså blive noget, være noget eller blot synes af noget, måske kun den korte tid til politiet atter har fundet ham. Hos de forvarede, der har været genstand for en mere ekspansiv selvovervurdering, indbefatter denne ret tit også evnen til mere professionelt præget kriminalitet, netop fordi de idealiserer sig selv også på dette punkt — måske støttet til visse reelle kendsgerninger — og mener sig dygtigere end andre kriminelle, måske dygtigere end politiet.

Der er hos de selvhævdende atter tale om en neurotisk cirkel, begyndende — som altid — med angst og fortrængt fjendtlighed, der søges manet til ro ved de forskellige selvhævdende indstillinger, men da der også her er det sædvanlige misforhold mellem evner og resultater, skaber neurotikerens det ovennævnte idealbillede af sig selv, bliver tilsvarende sårbar og usikker, viger tilbage, oplever nederlag, hvilket atter giver øget angst o. s. v.

*

Lægeligt må formålet være, så intensivt som det er muligt, at støtte den tendens til spontan remission, som tiltagende alder oftest indebærer. Psykoterapi i enhver velegnet form er af særlig betydning ved behandling af neurotiske vanskeligheder, men bør udføres sideordnet og integrerende med anden støttende og pædagogisk behandling, altsammen i et så velegnet behandlingsmiljø som muligt. Målet er dels at mindske den lidelse som enhver svær neurose involverer, dels at få brudt den onde cirkel og få forvarede resocialiseret.

Finn Tofte.

Litteratur.

- Bowlby, J. W.:* Maternal care and mental health. Geneve, 1952.
Campbell, J. D.: Manic-depressive disease. Philadelphia, 1953.
Freud, A.: Das Ich und die Abwehrmechanismen. London, 1946.
— Adolescence. The psychoanalyt. study of the child. 1958, 13, 255.
Gradenwitz, E.: Individ, gruppe, samfund. Den sociale skole, 1956.
Horney, K.: Nyt syn på psykoanalysen, Haase, Kbhvn. 1949 a.
— Neurotikeren. Haase. Kbhvn. 1949 b.
— Vore indre konflikter. Haase. Kbhvn. 1950 a.
— Neurosis and human growth. New York, 1950 b.
Kretschmer, E.: Der sensitive Beziehungswahn. Berlin, 1914.
Maier, H. W.: Über katathyme Wahnbildung und Paranoia. Zeitschr. Neur. und Psychiatr. 1912, 13, 555.
Strømgren, E.: Episodiske psykoser. Kbhvn. 1940.
Tofte, F.: Tofranilbeh. af dysforier hos kriminelle. Nord. psykiatr. tidskr. 1961, 15, 366.
Wimmer, A.: Hukommelsestab og Dobbeltbevidsthed. Kbhvn. 1918.